

Демидас Ю. І.

Житомирський державний університет ім. І. Я. Франка

УЧАСТЬ СОЮЗУ РУСЬКОГО НАРОДУ В КООПЕРАТИВНОМУ РУСІ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Важливого значення кооперативному рухові надавали чорносотенні організації. У січні 1906 р. було прийнято "Основоположения" - програмний документ Союзу руського народу. Аграрна програма передбачала продаж землі селянам у приватну власність, спрощення виходу з общини [11, с 167]. Село посідало особливе місце у планах СРН. Члени Союзу стояли на поміщицьких позиціях, проте їм вдавалося зацікавити селянство різними шляхами: від матеріального заохочення до використання сліпої віри в Бога й царя[11, с 176].

Союз руського народу закликав своїх членів переконувати населення уникати будь-яких справ із євреями: не купувати в них землю, не брати в оренду, не позичати грошей та не ходити до єврейський крамниць. Члени СРН повинні були ініціювати створення християнських кредитних, та ощадно-позичкових споживчих товариств, влаштовувати при останніх хлібозаставні й посередницькі операції, склади землеробських знарядь, насіння, будматеріалів тощо [5, с 8]. У документах СРН йшлося про те, що метою союзних кооперативів було не тільки постачання населенню якісного дешевого товару, позичання грошей чи допомога у збуті селянських виробів, а й звільнення від "жидівської кабали"[6, с 15-16]. Кооператори від СРН підкреслювали також благодійну роль кооперативних установ: відрахування коштів на бібліотеки, школи тощо[10].

На Правобережжі осередки СРН виникли в Києві, Балті, інших містах і селах [12]. Сильним центром СРН була Почаївська лавра, оскільки вона мала великий авторитет серед високого духовенства. Частина служителів церкви виступала проти участі селянства у чорносотенних організаціях: вони вважали, що це

розбещувало їх, призводило до гріхопадіння, спонукало вчиняти безчинства з іконами в руках [11, с 178-179].

Основну діяльність зі створенню кооперативів СРН розгорнув у 1908 р., проте уже в 1907 р. на Волині ним було відкрито ряд споживчих товариств [1, с 3; 2]. Позицію СРН характеризували слова одного з його членів: "Єдиний засіб зберегти товариство від відхилення з правильного шляху обслуговування корінного населення дає крім бухгалтерського контролю контроль національний - об'єднання в один союз під пильним керівництвом із Почаєва" [9, с 20]. Інший кооператор-чорносотенець із Правобережжя заявляв, що контроль союзу над кооперативами повинен уберегти їх від перетворення на політичні організації, а отже - від недовіри властей [3, с 10].

Однак на практиці траплялося протилежне. Пропаганда СРН іноді мала непередбачувані наслідки: селяни вчиняли самовільне захоплення землі, розправлялися з заможними, вимагаючи виконання обіцянок засновників сільських відділів СРН [11, с 171]. Дописувач газети "Рада" таким чином ілюстрував нерозуміння хліборобами завдань Союзу: "Може землю будуть давати, як вступлю в союз", - гадають селяне, а як розшолопають, в чім річ, тікають" [8].

Діяльність чорносотенців часто загострювала ситуацію. Так, у Подільській губернії були спроби виселення в адміністративному порядку приватних торгівців [7, с 292-293]. Через порушення громадського порядку, місцева влада не завжди прихильно ставилася до монархістів. Траплялося, що поліція не дозволяла чорносотенні зібрання, конфісковувала їхню літературу [4]. Кооперативи, ініційовані союзниками, переслідували передусім політичну мету, й часто не мали економічної доцільності, їх діяльність була неефективною.

Література:

1. Грогас В. Союзные лавки // Почаевские известия. - 1907. - №141. - С.3.
2. ДАЖО.-Ф.329.-ОП. I.-Спр. 15. - 48 арк.; Спр. 11. - 15 арк.; Спр. 19.-7арк.; Спр. 6.-2 арк.

3. И.А. Деревенская интеллигенция и потребительское дело // Почаевский листок. -1911. - 10 декабря. -№47-48. - СЮ.
4. КПМДА. - Ф.228. - Оп. 1. - Спр. 8277. -Арк. 219.
5. О ревнителях Союза Русского Народа, их правах и обязанностях. - Почаев: Типография Почаево-Успенской Лавре, 1912. - 10 с.
6. Окружные Старосты Союза Русского Народа. - Почаев: Типография Почаево-Успенской Лавры [Б.г.и.], - 17 с.
7. Прокопович С.Н. Кооперативное движение в России. Его теория и практика. - М.,1918.-385с.
8. Рада. - 1909. - №128. - Июнь.
9. С-кий А. Новое детище Союза // Почаевский листок - 1911. - №14. - С. 20.
10. Съезд старост в Почаеве /У Прибавление к Почаевскому листку. - 1909. - №57-58.
- 11.Українське питання в Російській імперії (кінець XIX - початок XX ст.). Колективна монографія в трьох частинах. / Відп. ред. докт. іст. наук проф. В.Г. Сарбей. - К.: Національна Академія Наук України. Інститут історії України, 1999-Ч.3.-276 с.
12. ЦДІАК України. - Ф.30ї. - Оп. 1. - Спр. 1363. - Арк. 75, 79, 79 зв, 80, 81, 84, 85, 86; Спр. 1631. - Арк. 127 зв., 128,128 зв.